

Teksti Tuija Vuolle-Selki
Kuvat Kymenlaakson museo

Suomen uudenaikaisin sokeritehdas

Millaista oli työnteke Suomen uudenaikaisimmalla sokeritehtaalla Kotkassa 110 vuotta sitten?

▼ **KUVASSA** Kotkan Sokeritehtaalla oli niin kuumat työolot, että jotkut työntekijät työskentelivät uima-asussa. Kuva vuodelta 1913.

Suomessa sokerin valmistuksella on pitkät perinteet. Ensimmäinen sokeripuhdistamo aloitti toimintansa jo 263 vuotta sitten Turussa vuonna 1758.

Suomeen syntyi 1800-luvulla useita sokeripuhdistamoita ja 1900-luvun alussa lisää.

Kotkan sokeritehdas perustettiin vuonna 1911, ja sinne työntekijöitä houkuteltiin muun muassa vuonna 1900 perustetusta Pietarsaaren sokeritehtaasta, joka valmisti pala- ja toppasokeria.

Pietarsaaren Sokeritehtaasta, Vaasan Sokeritehtaasta, Töölön Sokeritehtaasta, Kotkan Sokeritehtaasta, Hietalahden Sokeritehtaasta ja Auran Sokeritehtaasta syntyi Suomen Sokeri Oy.

Kotkan Sokeritehtaan rakentaminen alkoi heinäkuussa 1911. Raakasokerin ensimmäinen liuotus tapahtui 13.9.1912 ja kuusi viikkoa myöhemmin toimitettiin ensimmäiset sokerierät ostajille.

Itse tehdas sijaitsi kaupungin alueeseen kuuluvan Hovinsaaren rannalla. Vettä tehtaaseen

saatiin Kymijoessa olevan Langinkosken yläpuolisesta vedenottoapaikasta.

Ammattimiesten keskuudessa Kotkan laitosta pidettiin sotien välillä maamme ajanmuokkaisimpana sokeritehtaana. Itse sokerituotanto Kotkassa jatkui vuoteen 1974 saakka. Tämän jälkeen tehtaan omistajia ovat olleet Xyrofin Oy ja nykyinen yhdysvaltalainen DuPont-konserni, jonka osa Danisco Sweeteners Oy on. Tehtaassa valmistetaan ksylitolia ja muita makeutusaineita.

Kotkan sokeritehtaalla työskennellyt, **Toivo Hietanen**, muistelee:

"Tulin Kotkan sokeritehtaan palvelukseen Pietarsaaren sokeritehtaalta 7. päivänä lokakuuta 1912. Tehdas oli ollut käynnissä vain kolme viikkoa, kun tulin sinne. Se ei ollut vielä aivan valmis. Muutamia linkoja vielä koekäytettiin. Työmiehet olivat kaikki tottumattomia, lukuun ottamatta muutama miestä, jotka olivat tulleet Pietarsaaren tehtaalta."

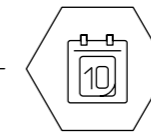
TYÖASUNA UIMAHOUSUT

"Kattilahuoneesta jäi mieleeni jatkuva humina. Lämmittäjä kurkisteli tummat lasit silmillään tarkistusluukuista tulipesiin. Tehdashallissa lattiaan oli upotettu kiskoja, joita myöten sokerivaunuja siirrettiin. Sokeritoppavaunuja oli useita peräkkäin valkeine sisuksineen."

Toivo Hietasen tullaessa Hovinsaaren rannalla olleeseen sokeritehtaaseen töihin tehtaan täytehuone oli vielä liian pieni. Vuonna 1913 tehtiin täytehuoneen nelikerroksisen osan kohdalle 2,5 metrin korkeuteen, pilarien varaan lava, sinne kiskot ja kääntöpöydät sekä "mäki", jota myöten täytevaunut vedettiin käsivintturilla lavalle.

Siellä topat "soudettiin" ja saivat jäähtyä. Siellä oli kuitenkin yhtä kuuma kuin saunan lauteilla, samoin kuin koko täytehuoneessa ja linko-osastolla, joten miehet työskentelivät uimahousuissa.

Vuoden 1918 marraskuussa olivat Suomessa

toimineet kuusi pientä sokeritehdasta yhdistyneet; Pietarsaaren Sokeritehtaasta, Vaasan Sokeritehtaasta, Töölön Sokeritehtaasta, Kotkan Sokeritehtaasta, Hietalahden Sokeritehtaasta ja Auran Sokeritehtaasta syntyi Suomen Sokeri Oy.

PALKKARETELÖ TEHTAALLA

Vuosina 1917–1918 Venäjän suuri vallankumous toi lisää ongelmia. Työväki lakkoili, mikä johti siihen, että tuotanto oli lähes pysähdyksissä vuoden 1917 loppuun asti. Vuoden 1918 tapahtumiin tehtaalta osallistui muutama mies:

"Vuoden 1918 tapahtumissa sotaan osallistui punaisten puolelta viisi miestä, muut jäivät tehtaalle. Kun sota loppui ja miehet palasivat vankileireiltä, pääsivät he takaisin töihin. Tällä välin monia hätäaputoita ehdittiin sotaan kärsineessä Kotkassa tehdä, ennen kuin sokerin valmistus saatiin käyntiin."

Suomen itsenäistymisen myötä normaalit työolot palasivat. Tosin pian levottomuudet alkoivat, kun vuoden 1919 satamatyöläisten lakkoilut Kotkassa koskettivat myös sokeritehdasta. Sekatyöväen liiton asiamies aikoi järjestää "palkkaretelön" paikallisella sokeritehtaalla, josta hänet sitten vangittiin.

TYÖNANTAJA TARJOSI ASUNNON JA VIILJELYPALSTAN

Kahdeksan tunnin työaika otettiin Kotkan tehtailla käyttöön heti sisällissodan jälkeen, samoin kahden viikon kesäloma viiden vuoden palveluksesta. Vuonna 1928 tehtaalle rakennettiin työväen puku- ja pesuhuoneet. Sen ajan vaatimusten mukaan ne olivat hyvät.

"Tehdaslaitos oli rakennettu punaisista tiilistä rinteeseen. Sen viereen meren rannalle oli sijoitettu pitkä varastorakennus eli makasiini. Siihen tuotiin raakasokeri. Punatiilisiä savupiippuja oli kaksi, joista aika ajoin pöllähteli savupilviä. Pieni piippu kuului luuhiiliasastolle. Siellä suodatettiin epäpuhtauksia raakasokerista. Sokerilaivoja purettaessa irtonaisena ruumassa ollut lasti säkitettiin ja nostettiin nipiussa laiturille. Tästä säkit siirrettiin vauhuilla makasiinien eteen."

Tehdasrakennus on suurimmaksi osaksi yksikerroksinen. Julkisivun läntisessä osassa sijaitsivat laboratorio, ruokailuhuone, työläisten puku- ja pesuhuoneet:

"Kaikki eri osastot ovat korkeat, tilavat, valoistat ja ilmat, työssä sattuvien tapaturmien estämiseksi on otettu huomioon kaikki mahdollisuudet ja työväen ruokailu-, puku- ja pesuhuoneet ovat siistit ja ajanmukaisesti sisustetut ja kaikkia nykyajan hygienisiä vaatimuksia huomioonottamalla." (Eteenpäin 21.11.1930)

Isännistön ja työväestön välit kohenivat ajan myötä. Siitä osoituksena olivat tehtaan rakentamat työläisten asunnot viljelypalstoineen. Vielä sisällissodan aikana oli vallinnut ankara asuntopula ja "työväkeä asui aivan mahdottomissa paikoissa".

Vuonna 1922 ostettiin niin sanottu Seppälän talo, johon saatiin sijoitettua kolmisenkymmen-

▼ **KUVASSA** Sokeritehtaan naiset halkohommissa vuonna 1935.

tä perhettä. Huoneet olivat suuremmaksi osaksi yksioita, mutta asuntopulan hellitettyä niitä laajennettiin kaksioiksi.

Tämän jälkeen päätettiin rakentaa kokonainen tehdasyhdyskunta ja vuokrattiin kaupungilta viiden hehtaarin kokoinen asuntoalue. Alueelle rakennettiin vuosina 1923–1925 muun muassa kahden ja neljän perheen asuntoja, kaiken kaikkiaan 15 rakennusta mukaan luettuna ulkokuone ja talousrakennukset.

Kotkan kaupunki tuki työväen asuntojen rakentamista aina vuoteen 1928 saakka. Näihin vuosiin sijoittuu myös suurin osa sokeritehtaan asuinalueen rakennusten rakentamisesta. Ainoa myöhemmin, vuonna 1948, alueelle rakennettu kohde oli kolmikerroksinen kerrostalo nimeltään Toivonrinne. Toivonrinne sai nimensä sen hetkisen tehtaan johtajan Toivo Hietasen mukaan.

TALVISODASSA TEHDAS KÄVI VAIN ÖISIN

"Talvisota oli hyvin vaikeata aikaa. Oli määräys, että emme saaneet pitää päivällä painetta kattiloissa, sillä pommin sattuessa niihin ne olisivat myös räjähtäneet. Käytiin siis vain yöllä. Tehdas oli tiukasti pimennetty ja mahdottoman kuuma. Päivällä oli hälytyksiä ja pommituksia yhtämittaa. Sodan loppupuolella pommituksia oli jo yötä päivää. Pommituksien aikana lämmittäjät ja keittäjät pysyivät työssään."

Sodan jälkeen Kotkan sokeritehdas oli ainoa maailmassa, joka teki Adant-sokeria ilman kättä suoraan raakasokeritehtaan paksusta mehusta. Se pystyi ottamaan vastaan myös kuubalaista ruskeaa ruokosokeria. Vuonna 1957 tehdas kävi jo täydellä teholla vuorokauden ympäri. ○

Sitaatit Toivo Hietasen muistelmista Kotkan sokeritehtaalta vuosilta 1912–1957, Kotkan kaupunginkirjaston kotiseutukokoelmat

Sokeriteollisuus tänä päivänä

SUOMALAISEN SOKERITEOLLISUUDEN muodostavat tänä päivänä Sucros Oy ja sen tytäryhtiö Suomen Sokeri Oy, joiden liikevaihto on noin 112 miljoonaa euroa vuodessa. Sokeriteollisuus työllistää Suomessa noin 250 ihmistä.

Sucros vastaa sokerijuurikkaan viljelyttämisestä ja prosessoinnista Säkylän juurikassokeritehtaalla. Suomen Sokeri puolestaan vastaa sokerin puhdistamo- ja pakkaustoiminnasta Kirkkonummella sekä tuotteiden markkinoinnista ja myynnistä. Tuotteiden tärkein raaka-aine on kotimainen juurikassokeri. Tarvittaessa käytetään myös raakasokeria, jota tuodaan maahan ja puhdistetaan Porkkalan sokeripuhdistamossa.

Sucros ja Suomen Sokeri ovat osa Nordzucker Groupia, joka on Euroopan toiseksi suurin sokeriyritys. Nordzucker AG omistaa yrityksistä 80 % ja suomalainen Apetit Oyj 20 %. ○